

ПРОБЛЕМА СПРАВЕДЛИВОСТІ В АНТИЧНІЙ ФІЛОСОФСЬКІЙ ДУМЦІ

(Матвєєв Д. О., аспірант, Ключек Л. В., докторка психологічних наук,
професорка, проректорка з наукової роботи ЦДУ ім. В. Винниченка)
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка,
м. Кропивницький, Україна

На нинішньому етапі свого розвитку Україна переживає надзвичайно стрімкі трансформації, що зумовлені насамперед війною та євроінтеграційними процесами, які розпочалися дещо раніше і невпинно продовжуються, незважаючи на складні виклики. Суспільство переосмислює ідеали та принципи, що виступають його ціннісними орієнтирами; співвідносить їх з основоположними цінностями Західного світу, серед яких чільне місце посідає справедливість.

У психологічній науці останнім часом посилилася увага до проблеми справедливості та пов'язаних з нею явищ. Важливим аспектом є вивчення психологічних аспектів справедливості в історичному розрізі – погляди на це явище дослідників різних часів. У донауковий період психології справедливість була об'єктом уваги видатних філософів епохи античності – Сократа, Платона та Арістотеля.

Зокрема, Сократ у визначенні справедливості схилився до думки, що моральні цінності, в ряду яких знаходиться справедливість, мають бути однаковими для кожного і в своїй основі ґрунтуватися на знанні добродійності як такої. Філософ у поняття справедливості вкладав загальний зміст, поєднуючи категорії моральності та істини. З точки зору Сократа, встановлення справедливості в суспільстві забезпечує досягнення злагоди і порозуміння. Натомість, вивчаючи витoki несправедливості як протилежного явища, Сократ акцент робив на тому, що кожна людина по-своєму її тлумачить і вкладає свій зміст. Якщо з точки зору філософа, справедливість виступає як всезагальна істина, то розуміння несправедливості є суб'єктивним та індивідуалізованим [2].

Платон, як і Сократ, вважав, що кожна людина прагне до блага. У діалозі «Держава» Платон приділив важливе місце ідеї справедливості, вважаючи, що будь-яка людина має перебувати під владою «божественного і розумного начала» [3, с. 23]. У вченні Платона справедливість частково ототожнюється з мудрістю, головною метою якої є пошук (пригадування) істини і слідування за нею. Тобто Платон характеризує справедливість як прекрасне і велике благо, яким слід володіти кожному. Платон здебільшого розглядав справедливість через призму суспільного: визначав справедливим поділ суспільства на соціальні пласти, де кожен, згідно свого походження, реалізує власний потенціал і не заважає це робити представникам іншого класу [3, с. 176].

Учень Платона Арістотель у «Нікомаховій етиці» досить повно висвітлив своє бачення і розуміння справедливості. Він вважав, що завданням справедливості є підпорядкування власного інтересу інтересам інших людей і служіння суспільству. Філософ виділяв два види справедливості – зрівняльну та розподільчу. За його розумінням, зрівняльна справедливість встановлюється в сегменті міжособистісних (зокрема майнових) відносин громадян. Тобто сферою її

застосування є укладання цивільно-правових угод, здійснення товарного обміну (купівля-продаж, завдаток, бартер, застава). До зрівняльної справедливості філософ також відносив професійну діяльність судді, на підставі рішень якого відшкодовується заподіяна шкода або призначається покарання за скоєний злочин. Цей вид справедливості розглядалася філософом як сфера еквівалентних (рівних) відносин, де закон визнає рівними всіх. Сутність же розподільчої справедливості полягає в розподілі благ згідно з чеснотами та якостями кожного. Критерієм такої справедливості є так звана геометрична рівність, яка означає розподіл загальних благ пропорційно внескам членів суспільства [1]. Аристотель розглядав справедливість як моральний принцип, дотримання якого регулює відносини в суспільстві [4, с. 122].

Таким чином, аналіз поглядів філософів епохи античності на справедливість дозволяє зробити узагальнення про те, що у своєму тлумаченні справедливості вони виходили з розуміння її як всезагальної істини, слідування якій гармонізує соціальні взаємодії. Моральність суспільства вимірюється справедливим розподілом між людьми міри винагород і покарань за результати діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левкулич В. Справедливість в концепціях мислителів античності. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/10160/1/%D0%A1%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%95%D0%94%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%D0%92%20%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A6%D0%95%D0%9F%D0%A6%D0%86%D0%AF%D0%A5%20%D0%9C%D0%98%D0%A1%D0%9B%D0%98%D0%A2%D0%95%D0%9B%D0%86%D0%92%20%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%98%D0%A7%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86.pdf>
2. Платон. Апология Сократа / Диалоги. URL: <http://psylib.org.ua/books/plato01/01apols.html>
3. Платон. Держава / Пер. з давньогрец. та комент. Д.Коваль. К.: Основи, 2000. 354 с.
4. Аристотель. Політика / Пер. з давньогрец. О. Кислюк. К.: Основи, 2000. 238 с.